

Što građani očekuju od gradskih parkova - participacija i lokalne bottom–up inicijative

Pripremljeno za konferenciju *Parkovi za sve (Zagrebački parkovi-može li drugačije?)*

JELENA ZLATAR GAMBEROŽIĆ
SARA URSIĆ
JANA VUKIĆ

Građanska participacija

- ***Participacija***- Sudjelovanje u kolektivnim grupama i mrežama u zajednici- jedna od bitnih dimenzija stabilnosti zajednice
- Važna u postsocijalističim zemljama i gradovima gdje su njezin utjecaj i uloga slabiji (Rolnik, 2014; DeMatteis, 2011; Marzuki, 2015, Bryson et al., 2013; Yang & Pandey, 2011 etc.).
- Zajedno s međuljudskim odnosima u susjedstvu, također je i dio koncepta održivosti i **socijalne dimenzije održivosti**

- Predstavlja način na koji građani mogu sudjelovati u procesu planiranja.
- **Arnstein (1969.)- ljestvica participacije-** od najnižeg do najvišeg utjecaja i sudjelovanja građana
- **Individualni i društveni pristup** postojanja participacije
- **Individualni** – osobna obilježja pojedinca (dob, spol, obrazovanje i sl.)
- **Društveni-** položaj u društvu, stupanj **demokracije** u društvu- u zemljama s višim stupnjem demokracije- veća aktivnost u organizacijama i formiranju različitih tipova participacije (primjeri Danska, Velika Britanija)

- Zemlje sa socijalističkom prošlošću *manje sklone participativnim aktivnostima*
- *Građani /civilni akteri* su **najmanje moćni** unutar hijerarhije moći aktera u postsocijalističkim zemljama- među njima i Hrvatskoj (Seferagić, 2007; Svirčić Gotovac, 2010; Zlatar, 2013; Zlatar Gamberožić i Svirčić Gotovac, 2016; Hodžić, 2005. itd.)
- Participacija je strogo formalna i prevladava **top-down** pristup planiranju, s malo ili nimalo **bottom-up** pristupa
- Aktivnost civilnih organizacija (**Pravo na grad, Zelena akcija**) i lokalnih inicijativa- djelovanje kroz reakciju na neželjene projekte

Urbana otpornost

- Pogled na prirodu- povećava zadovoljstvo životom i stanovanje pridonosi m-pridonosi dobrobiti zajednice i prostora u urbanim sredinama – također prilagodbi klimatskim promjenama, preveniranju zagađenja, smanjenju stresa, rekreaciji
- Ideja **urbane otpornosti** kao graničnog koncepta koji premošćuje ekologiju, planiranje i društvene znanosti rođena je u studijama urbane ekologije (Alberti i Marzluff 2004; Pickett i sur. 2004.)
- Izvešće *Resilience Alliance* (2007): urbanu otpornost treba usmjeriti na količinu i vrste poremećaja koje urbana područja apsorbiraju bez prebacivanja na druge, manje poželjne režime u svojoj potrazi za uravnoteženjem između urbanih i ekoloških funkcija
- Bavi se održavanjem od lokalnih do regionalnih ekosustava- povezanost s urbanim oblicima **korištenja zemljišta** s jedne strane **te lokalnih, prostornih i ekoloških procesa s druge strane- ekološke interakcije poput vrtlarenja, poljoprivrede i šumarstva**
- U nekim zemljama- zajedničko djelovanje vlasti i građana u očuvanju, održavanju i sađenju drveća i parkova (primjerice Melbournea)

Melbourne- urbano šumarstvo- plan i strategija

Zagreb: zelene površine i parkovi

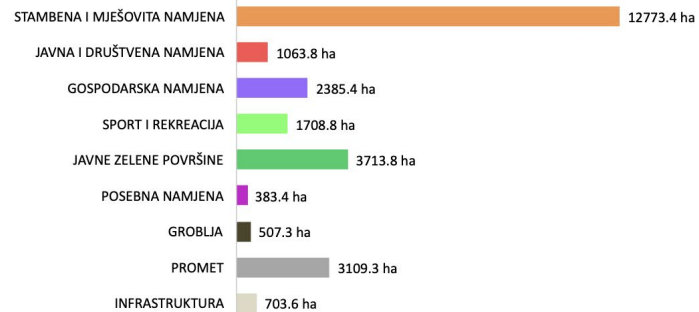
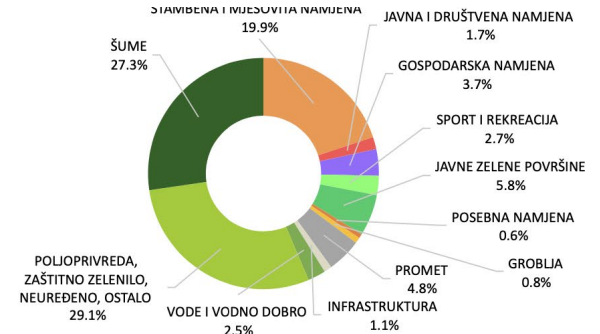
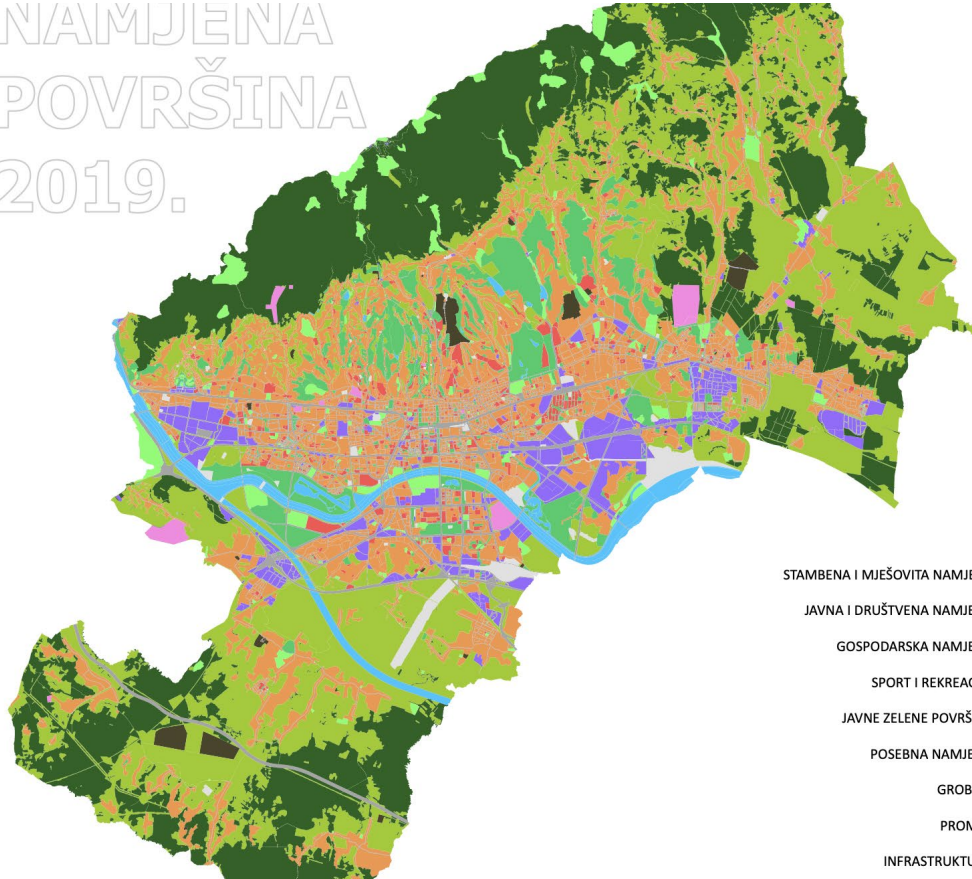

- **Zelene površine:** Medvednica, Maksimir- najveći park u Zagrebu, Lenucijeva potkova- osam zelenih trgova- najpopularniji Zrinjevac, Botanički vrt
- Dosad se razvoj grada Zagreba odvijao uglavnom širenjem zona gradnje na neizgrađena, učestalo korisna zelena područja- opterećenje prometnih, komunalnih i ostalih javnih sustava te biološke raznolikosti okoliša i krajobraza (RSZG, 2017).
- Hrvatski tranzicijski kontekst pokazuje nebrojeno primjera u kojima su javne površine, poput parkova, obalnog pojasa, zelenih površina, trgova i cijelih ulica, privatizirane
- Ugroženost zelenih površina i parkova- betonizacija i asfaltiranje zelenih površina
- Agenda 2030, cilj 11: Održivi gradovi i zajednice: *Učiniti gradove i naselja uključivim, sigurnim, prilagodljivim i održivim.*

Očuvanje i povećanje zelenih površina nužno je kroz urbanističke planove i smanjenje izgradnje na njima te prilagođavanje standardima održivog razvoja i „zelenе“ gradnje

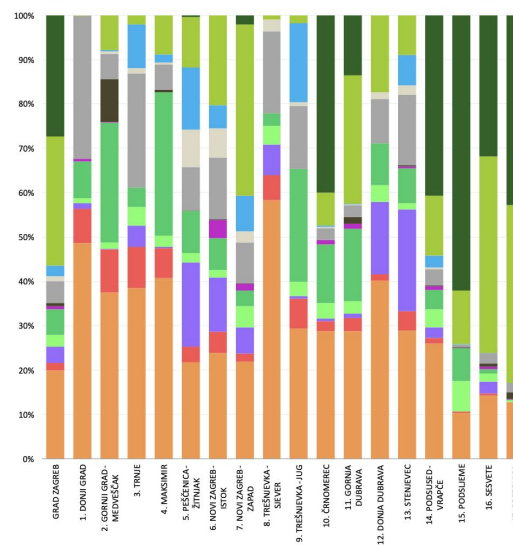
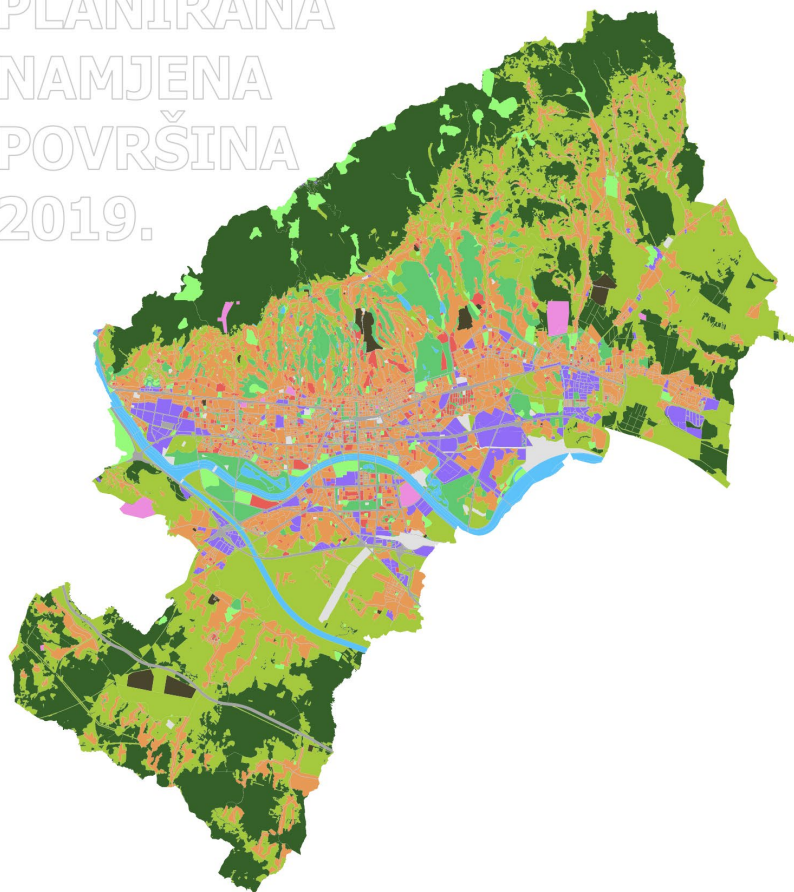

NAMJENA POVRŠINA 2019.

Priroda u gradu uglavnom predstavlja „ukras“ ili ukrasno zelenilo, parkirno zelenilo te umjetno zelenilo (Čaldarović i Šarinić, 2010.)

PLANIRANA
NAMJENA
POVRŠINA
2019.

Udio stambene namjene, prometa i infrastrukture u odnosu na javne zelene površine je krajnje neodrživ.

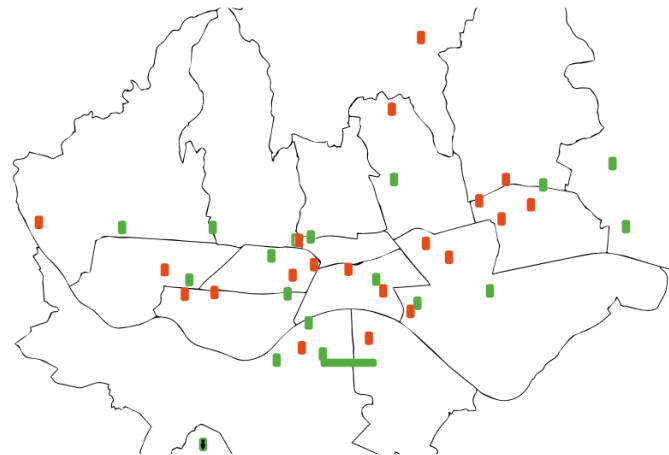
Navedeno se posebno odnosi na najgušće naseljene dijelove središta Zagreba i GČ Trešnjevka-sjever.

Akupunktura grada

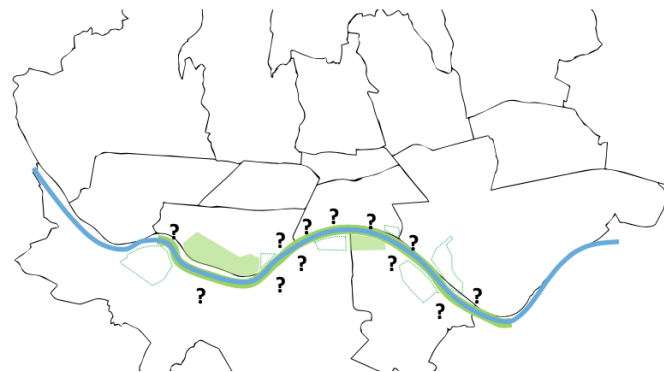
Projekt Zagreb za mene (2015)

Istraživanje je pokazalo da je gradu potrebna hitna regeneracija svih kvartova, gotovo jednako u smislu nedostatka trgova i parkova kao kvartovskih javnih prostora.

Kasnija istraživanja tijekom pandemije COVID-19 samo su ukazala na pojačanu i više osviještenu potrebu za javnim zelenim površinama u kvartovima Zagreba.

Shema potreba za kvartovskim trgovima (crveno) i parkovima (zeleno)

Shema potrebe artikulacije prostora uz rijeku Savu u kulturno rekreativnu cjelinu

Ekonomске, ekološke i socijalne koristi zelene infrastrukture (Selimović, 2022.)

Objektivni pokazatelji urbane zelene infrastrukture	STUPOVI ODRŽIVOG RAZVOJA		
	EKONOMSKI	EKOLOŠKI	SOCIJALNI
ZELENA INFRASTRUKTURA	<ul style="list-style-type: none"> • Radna mjesta za održavanje ZI • Događanja na otvorenome • Sprječavanje poplava (materijalne štete) 	<ul style="list-style-type: none"> • Smanjenje toplinskih otoka • Očuvanje bioraznolikosti • Zeleni zidovi, zeleni krovovi • Sprječavanje ekoloških šteta 	<ul style="list-style-type: none"> • Smanjenje buke • Prirodni hlad • Fizičke i mentalne koristi • Estetska vrijednost
BICIKLISTIČKA INFRASTRUKTURA	<ul style="list-style-type: none"> • Korištenje EU fondova za izgradnju biciklističkih staza • Održavanje staza i parkirališta • Servisi i specijalizirane trgovine • Cikloturizam 	<ul style="list-style-type: none"> • Smanjenje automobilskog prometa • Održivi način prijevoza 	<ul style="list-style-type: none"> • Unaprjeđenje fizičkog i mentalnog zdravlja • Socijalne interakcije
SPORTSKI OBJEKTI	<ul style="list-style-type: none"> • Bespovratna sredstva za izgradnju i opremanje • Dodatno zapošljavanje • Koristi od turizma (sportska događanja) 	<ul style="list-style-type: none"> • Očuvanje i unaprjeđenje zelenih površina (dječja igrališta, dječji parkići i sl.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Fizičke i mentalne koristi • Socijalne interakcije
ZAŠTIĆENE PRIRODNE VRIJEDNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> • Turistička atraktivnost • Financijska sredstva iz EU (Natura 2000) 	<ul style="list-style-type: none"> • Očuvanje bioraznolikosti • Poboljšanje temperature • Ublažavanje klimatskih promjena 	<ul style="list-style-type: none"> • Odgojno-obrazovna vrijednost • Estetska vrijednost • Fizičke i mentalne koristi • Smanjenje buke

Maksimir

Asfaltirano parkiralište - Ljubljana

Parkiralište sa zatravljenim opločanjem- trg Franje Tuđmana

Primjer slučaja TRNJANSKE SAVICE (Svirčić Gotovac i Zlatar Gamberožić, 2020)

- Građani kontinuirano pokazuju potrebu za više zelenih površina u gradu, uključujući parkove kao i za njihovim očuvanjem
- Prisutne su različite inicijative kojima reagiraju na pokušaje intervencija na zelene površine od strane vlasti
- Primjer parka Trnjanska Savica – protivljenje izgradnji crkve na prostoru parka
- Inicijativa **Čuvamo naš park** zajedno sa stanarima te stanarima korisnicima okolnih urbanih vrtova- protive se gradnji crkve, betonizaciji parka te gradnji rekreacijskog centra u prostoru parka- djeluju kao **homogena cjelina** sa zajedničkim interesom
- Dežuranje i spavanje u parku
- Politički akteri na čelu s bivšim gradonačelnikom M- Bandićem u startu podržavaju ideju i projekt no zbog pritiska civilnih aktera odustaju od nje
- 2017. godine je uklonjena ograda koja je označavala potencijalno područje uređivanja parka

Transparenti na prosvjedima protiv izgradnje crkve

Izjašnjavanje struke i građana protiv izgradnje

77% stanovnika Savice je protiv gradnje u parku!

Aktivnosti inicijative ČUVAMO NAŠ PARK

Znate li kako se o gradnji u parku izjasnila struka?

GfK Centar za istraživanje tržišta proveo je na Savici početkom studenog 2016. anketu vezanu uz aktualno pitanje izgradnje crkve u Parku Trnjanska Savica. To službeno istraživanje javnog mnijenja na reprezentativnom uzorku nasumice odabranih ispitanika različitih dobnih i obrazovnih skupina te zaposlenih, nezaposlenih i umirovljenika potvrdilo je da su stanovnici Savice jedinstveni u očuvanju parka i želji da se crkva gradi na drugom mjestu.

U kojoj mjeri podržavate odluku da se u parku na Savici gradi crkva?

U kojoj mjeri podržavate odluku da se u parku na Savici gradi crkva (samo ispitanici katoličke vjeroispovjesti)

U kojoj biste mjeri podržavali gradnju crkve na Savici na nekoj drugoj lokaciji, odnosno izvan prostora parka?

10. rujna 2016. organiziran je veliki prosvjed protiv gradnje u parku na kojem se okupilo oko 3500 ljudi i prikupljena 2232 potpisa podrške.

Pravna borba i korištenje svih zakonitih pravnih sredstava.

Predaja žalbi na lokacijsku dozvolu 5. rujna 2016. u Gradskoj upravi.

Upoznavanje medija s problemom gradnje u parku.

Tribina o gradnji u parku. Mjesni odbor Savica, 2. prosinca 2016.

“U kontekstu razvoja javnog prostora na Savici smatramo kako planiranje izgradnje crkve na lokaciji glavnog parka, kao jednog od nositelja kvartovskog identiteta i socijalnog kapitala, predstavlja korak unazad.

Smatramo kako je realizacija crkve, potrebne za ovaj dio grada, a zahvaljujući rezervama prostora u kvartu, zaista moguće realizirati u prostoru kvarta na nekoliko bliskih lokacija, i to na obostranu prostorno funkcionalnu korist svih zainteresiranih strana.“

HRVATSKO
DRUŠTVO
KRAJOBRAZNIH
ARHITEKATA

“Crkva je građevina koji zahtjeva prikladan okolni prostor, što park okružen stambenim zgradama nije. Također, smatramo lošim potezom oduzimati uređenu površinu parka, dok u blizini postoje neuređene površine koje bi bile mnogo korisnije u službi izgradnje nove župne crkve. Svakako je važno za ovakve i slične zahvate provesti temeljite prostorne analize kao i analize ostalih potreba stanovnika gradskog naselja, pa i šire, a na korist svih stanovnika naselja.“

“Osnovna zadaća urbanizma je definiranje kvalitetnih javnih prostora bez obzira na to radi li se o parku, trgu, ulici ili nekom drugom otvorenom prostoru. Ako je to točno, tada ne bi trebalo “napadati” parkovne prostore, bilo planirane ili postojeće, novom gradnjom, bez obzira na namjenu.“

Zoran Hebar, arhitekt, urbanist i potpredsjednik Udruge hrvatskih urbanista, Vizkultura, 29.12.2016.

Temporalnosti urbanog zelenila

- Odnos sustava, strategija i planova s konceptom zelenog urbanima – „Parks and Recreations” serija kao primjer odnosa
- Strategije i taktike – strategije su formalni alati promjena, trajnije su i nametnute top-down dok su taktike „forme svakodnevne kreativnosti” kojima zajednica sudjeluje bottom-up i mijenja urbani okoliš

Privremenost kao obilježje grada

Urbana transformacija je neprekidni proces kreiranja i rekreiranja grada kroz strategije i taktike

Pop-up urbanizam - razlikuje se od ostalih tipova privremenih urbanizama (kojih ima više od 60) jer nije ekskluzivno povezan s poboljšanjem javnog prostora već podrazumijeva različite javne i komercijalne događaje, ali i projekte lokalne zajednice

Pop-up urbanizam

međuprostornost

fleksibilnost

uranjanje

Park i urbani vrt – raznolikost urbanog zelenila

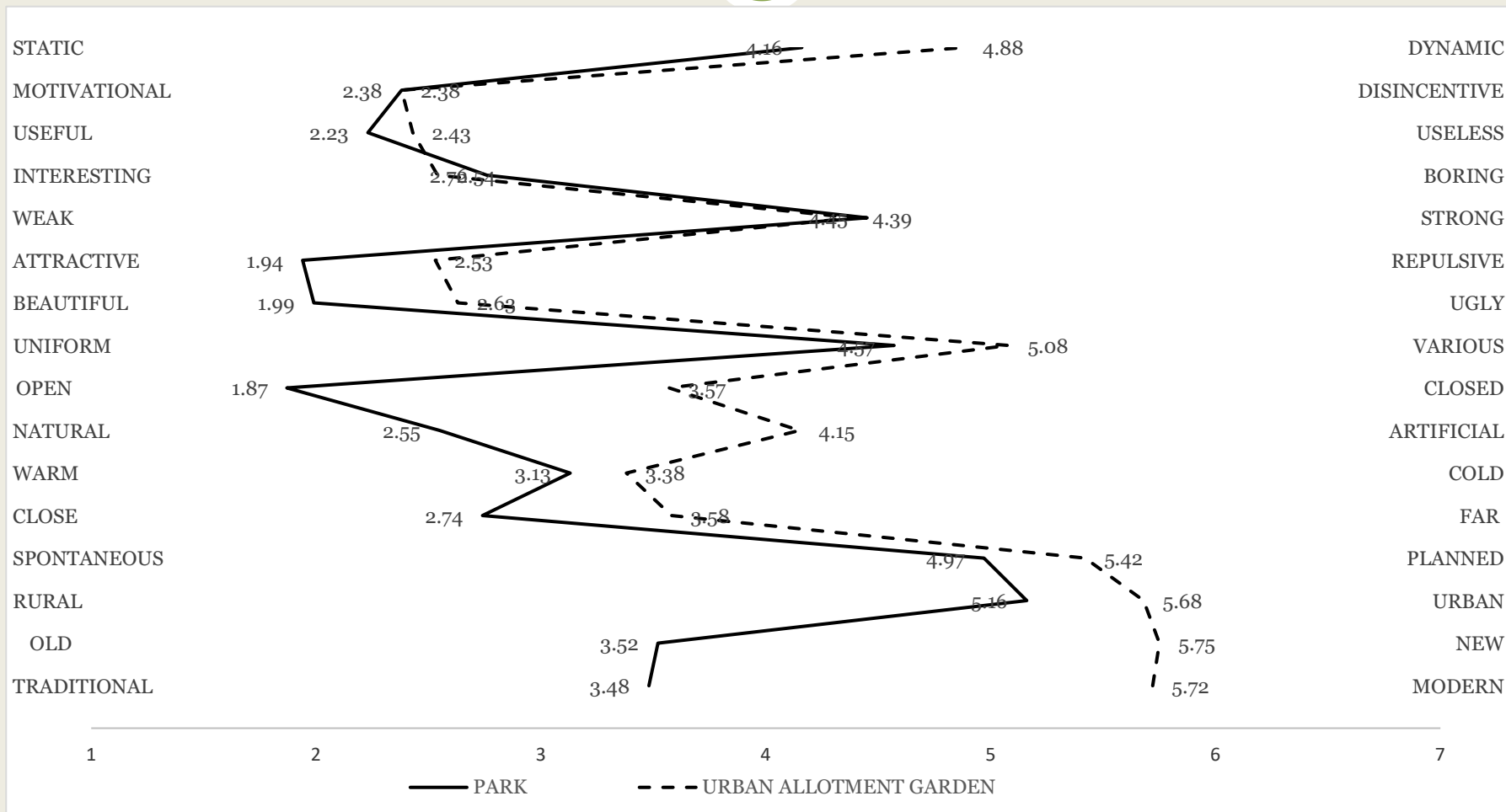
- “Vrtovi i parkovi, kao važni dijelovi gradskih zelenih zona, refleksija su suvremene kulture i filozofije i čovjekovog odnosa prema prirodi i mjestu stanovanja” (Šimleša, Butorac, 2007:1084).
- Park je u svojoj srži **urbana** institucija, javni prostor grada, za razliku od vrta koji je simbolički vezan uz ruralni, ali i privatni prostor

Istraživačka pitanja

- Mogu li urbani vrtovi donijeti nešto novo za grad i u kojoj mjeri mijenjaju sliku grada i načina života?
- Koje benefite donose vrtovi lokalnoj zajednici, ali i društveno održivom razvoju grada?

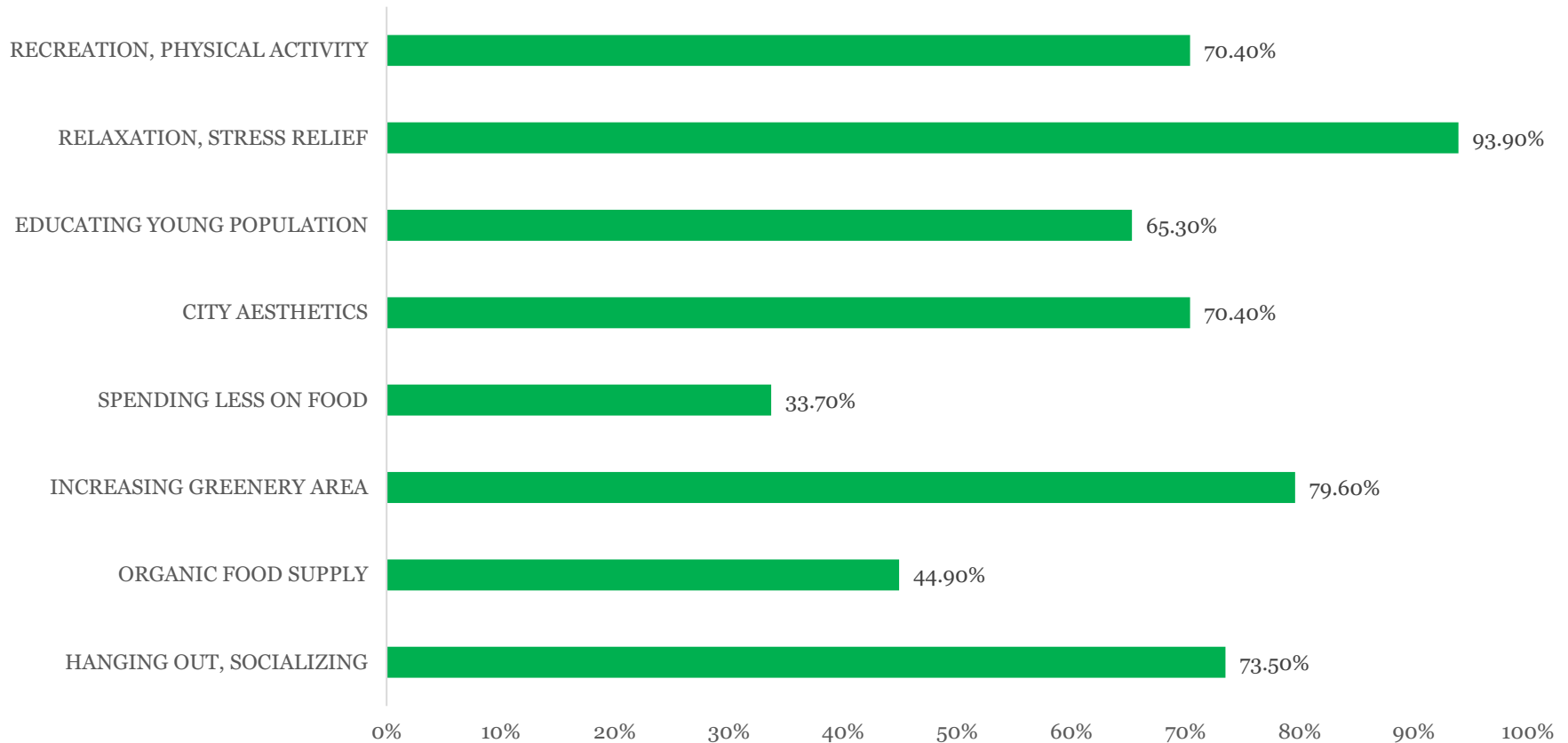
Sematički diferencijal – percepcija pojmova park i urbani vrt

Najvažnije funkcije urbanih vrtova

What are the most important functions of urban allotment gardens in cities? (% of answers quite important and extremely important)

- Urbani vrtovi kao alternativa parku- mnoga istraživanja pokazuju da ujedinjuju zahtjeve postmodernog urbanizma – ekološku i društvenu održivost, fleksibilnost, mobilnost, temporalnost, participaciju lokalne zajednice, osjetljivost na kontekst (...)
- Urbani vrt – dinamičan, raznolik i promjenjiv, omogućava veću razinu participacije

Zaključak

- Razvoj participativnog procesa kroz civilne organizacije – **značajan pomak** u posljednjem desetljeću
- Razina participacije je najviša kada je riječ o „akutnim” situacijama u kojima **predložene promjene** ne odgovaraju željama građana
- Participacija kada je u pitanju urbano zelenilo je češće kvartovska, dakle na **mikro-lokalnom nivou**
- Daljnji razvoj procesa aktivne participacije kroz **predlaganje promjena**